

 جمهوری اسلامی ایران وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	
شماره پیگیری: ۲۱۷۹۱۷۵ تاریخ صدور: ۱۳۹۹/۱۱/۱۷	
مجوز چاپ و انتشار کتاب	
مشخصات کتاب	
نام: بسته نوآوری‌های خانواده ... مجوز (رشد بیش زبانی)	
نویسنده/نویسندگان: فریبا یادگاری	
مترجم/مترجمان:	
گردآورنده/مصحح/اسیر نقش ها:	
قطع کتاب: رحلی	
رده سنی: بزرگسال	
شماره مجوز: ۹۰۵۷۲۵-۴۵۱۸۸۳	
مشخصات ناشر	
نام ناشر: اندیشه و سازگار	
شماره پروانه نشر: ۷۷۶۸	
دفتر توسعه کتاب و کتابخوانی	
	

عنوان و نام پدیدآور: بسته توانبخشی خانواده - محور: رشد پیش زبانی / نویسندگان فریبا یادگاری... [و دیگران]؛ تصویرسازی شقایق وفائی، مریم قلی پور، نگار رئیس؛ به سفارش دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، با همکاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

مشخصات نشر: قم: اندیشه ماندگار، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری: ۳۲ ص.؛ ۲۲ × ۲۹ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۰۷-۴۱-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: نویسندگان فریبا یادگاری، اکبر داروئی، طلیعه ظریفیان، عطیه اشتري، نیره مهدی پور شهرپور، مرتضی فرازی، لیلا قلیچی...

عنوان دیگر: رشد پیش زبانی.

موضوع: مهارت های زبانی (دوران اولیه کودکی) (Language arts (Early childhood)

شناسه افزوده: یادگاری، فریبا، ۱۳۴۳ - وفائی، شقایق، ۱۳۴۹، تصویرگر - قلی پور، مریم، ۱۳۵۹، تصویرگر - رئیس، نگار، ۱۳۵۶، تصویرگر شناسه افزوده: ایران. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس - دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

شناسه افزوده: University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences

رده بندی کنگره: ۵/LB۱۱۳۹

رده بندی دیوبی: ۶/۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۱۵۲۲۱

وضعیت رکورد: فیبا

بسته توانبخشی خانواده - محور رشد پیش زبانی

به سفارش: دفتر سلامت جمعیت، خانواده و مدارس - وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
با همکاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

نویسندگان: دکتر فریبا یادگاری، دکتر اکبر داروئی، دکتر طلیعه ظریفیان، دکتر عطیه اشتري، نیره مهدی پور شهرپور، دکتر مرتضی فرازی، دکتر لیلا قلیچی، ابراهیم برزگر بفروئی، مینا فتوحی، مامک جولایی، عطیه قزوینی، گلنوش گل محمدی، زهرا آقارسولی، دکتر مریم ترامشلو، سید شهاب الدین حسینی نسب، دکتر کوثر باغبان، رضوانه نائیبیان، زهرا ولی تبار، دکتر مونا ابراهیمی پور، دکتر سید حامد برکاتی، دکتر حمید رضا لرنژاد، دکتر ناریا ابوالقاسمی، نغمه تشکری

تصویرسازی: شقایق وفائی، مریم قلی پور، نگار رئیس

ناشر: اندیشه ماندگار

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۹

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۰۰۷-۴۱-۱

انتشارات اندیشه ماندگار

قم. خیابان صفائیه (شهدا). انتهای کوی بیگدلی. نبش کوی شهید گلدوست. پلاک ۲۸۴

تلفن: ۰۲۵/۳۷۷۳۴۱۶۵-۳۷۷۴۲۱۴۲ همراه: ۰۹۱۲۲۵۲۶۲۱۳

مقدمه

سال های ابتدای کودکی زیربنایی برای کل زندگی فرد است. اگر به نیازها و حیطه های تکاملی کودکان در این دوران پاسخ مناسبی داده شود، کودکانی سالم تر، با قدرت تفکر و تعقل بیشتر و مهارت های عاطفی و اجتماعی بهتری خواهیم داشت. زبان، گفتار، بلع و ارتباط از مهم ترین حیطه های تکاملی است. زبان موهبت الهی برای برقراری عالی ترین رابطه انسان ها با یکدیگر است، رشد و تکامل زبان از دوران جنینی با شنیدن صدای مادر شروع شده و پس از تولد به نحو کامل تری ادامه می یابد. نقش گفتاردرمانی در مسیرشناسایی زود هنگام اختلالات گفتار و زبان و ارائه مشاوره به موقع بسیار حیاتی است. هدف از تدوین این کتاب ارائه اطلاعات و دانش لازم برای پیشگیری از اختلالات ارتباطی و بهبود بخشیدن به موقع از سوی خانواده ها است. این آموزش ها می تواند برای برقراری ارتباط صحیح و تصحیح روش های تغذیه ای کودکان طبیعی نیز کمک کننده باشد. ضمن تشکر از دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی برای تدوین این بسته آموزشی خانواده محور، امید است این مجموعه بتواند برای پیشگیری از ایجاد اختلال، اصلاح به هنگام اختلال و ارتقای تکامل کودکان طبیعی موثر باشد.

دکتر علیرضا رئیسی

معاون بهداشت

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

سخنی با والدین

والدین و مراقبان گرامی کودکان سرزمین عزیزمان ایران

این بسته برای استفاده شما طراحی شده است. برقراری ارتباط و رساندن پیام جزو حقوق اساسی هر انسان است. یکی از بهترین ابزارهای برقراری ارتباط، زبان کلامی است یعنی ما با استفاده از کلمه ها و جمله ها می توانیم نیازهایمان را اعلام کنیم و منظورمان، افکار و عقایدمان را به دیگران برسانیم و منظور و عقاید دیگران را بفهمیم. کودکان نیازهایشان را از طریق ایما و اشاره، نشان دادن، لمس کردن شما و حرف زدن اعلام می کنند. اما ممکن است مشکلات گفتار و زبان و اختلالاتی وجود داشته باشد که مانع از حرف زدن یا برقراری ارتباط مناسب کودک شود. این بسته برای کمک به پیشگیری یا کاهش و یا حذف اشکالات و اختلالات ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکان طراحی شده است. همچنین این مجموعه برای کودکانی که رشد طبیعی دارند قابل استفاده است، زیرا به والدین یا مراقبان کودک آموزش می دهد که چگونه بهترین روش ارتباط با کودک را به کار ببرند. اثربخشی این بسته کاملاً به همکاری شما والد یا مراقب گرامی وابسته است. لازم به یادآوری است که در صورت وجود مشکل جدی در رشد ارتباط، زبان، گفتار و بلع (دهانی و دهانی - حلقی) کودک نباید لزوم مراجعه به متخصصان مورد نیاز به ویژه آسیب شناسان گفتار و زبان (گفتار درمانگران) را فراموش کنیم. در صورت مراجعه به متخصصان و شروع برنامه های درمان پزشکی، توان بخشی و گفتار درمانی، این بسته می تواند به شکل کمکی مورد استفاده شما قرار بگیرد. در صفحه ی بعد رنگ های راهنمای استفاده از بسته آورده شده است که درشش حوزه رشد پیش زبانی (مربوط به نوزادی و اوایل کودکی تا ۱۸ ماهگی است یعنی زمانی که کودک هنوز نمی تواند حرف بزند یا اوایل حرف زدن است)، رشد اولیه زبان (در این بسته از ۱۸ ماهگی تا ۵ سالگی را شامل می شود)، درک شنیداری (یعنی فهمیدن کلمه ها و جمله هایی که به کودک گفته می شود)، تولید و تلفظ صداهای گفتاری (یعنی کودک صداهای گفتاری را چگونه تلفظ می کند و آیا گفتار او قابل فهم است)، ناروانی های گفتار و لکنت، بلع و تغذیه نوزادان و کودکان طبقه بندی شده است. شما می توانید برحسب این که کودک در کدام حوزه دچار مشکل است یا کدام حوزه را می خواهید ارتقاء دهید و تقویت کنید صفحه مربوطه را به راحتی از رنگ راهنمای بالای صفحه بیابید.

در ابتدای بسته چک لیست های رشد مهارت های ارتباط، زبان، گفتار بلع آورده شده است. سن تقویمی کودکان را در نظر بگیرید و مهارت های سنی او را با جداول تطبیق دهید. سپس

علائم هشدار یا خطرها که زیر هر جدول آورده شده ببینید. اگر کودک این علائم هشدار را نشان می دهد لازم است براساس رنگ به حوزه مربوطه مراجعه کنید تا بتوانید در پیشگیری یا کاهش علائم کمک کنید. به خاطر داشته باشید که این بسته جانشین متخصص گفتاردرمانی نیست و فقط به شکل تکمیلی و در کنار مشورت کردن یا مراجعه به متخصص گفتاردرمانی می تواند کمک کند. البته برای خانواده هایی که کودک طبیعی دارند و فقط می خواهند برای ارتقاء و تقویت مهارت های ارتباط، زبان، گفتار و بلع کودکشان از این بسته استفاده کنند مراجعه به گفتاردرمانی اختیاری است.

راهنمای مراحل رشد

فهرست مهارت های رشد پیش زبانی

درک و فهم زبان	بیان و گفتن
تولد تا ۸ ماهگی (کودکی که هنوز ارتباط برقرار نمی کند)	
به صدا واکنش نشان می دهد.	گرسنگی یا ناراحتی خودش را با گریه نشان می دهد.
از حدود ۴ ماهگی وقتی با کودک صحبت می شود شروع به لبخند زدن می کند.	از حدود ۳ ماهگی صداهایی مثل آ، او آغون را می گوید.
وقتی که به صورت رو در رو و در فاصله نزدیک با کودک صحبت می شود به چهره و چشمان مادر توجه می کند (۴ ماهگی).	وقتی کودک صداسازی می کند و مادر پس از وی همان صداسازی را تکرار می کند، کودک دوباره برای ادامه بازی با مادر صداسازی می کند.
از حدود ۴ ماهگی به لحن صحبت اطرافیان واکنش های متفاوتی نشان می دهد. مثلاً وقتی قربان صدقه اش می روید می خندد و وقتی به او اخم می کنید لب برمی چیند.	
۸ تا ۱۲ ماهگی (کودکی که در مرحله برقراری ارتباط است)	
به اسمش واکنش نشان می دهد.	صداهایی مانند «با، ما، دا، گا» را از خودش در می آورد و گاهی به صورت پشت سر هم مثلاً «بابا بابا» می گوید.
کلمه های ساده ای مثل «نکن»، «بیا»، «آب»، «دَد»، «مامان» و «بابا» را متوجه می شود.	وقتی چیزی می خواهد دستش را به سمت آن دراز می کند.
با شنیدن آهنگ شروع به تکان تکان دادن خود و یا صداسازی کردن می کند.	حرکات ساده ای مثل «دس دسی»، «سرسری» و صداهایی مانند «بَب»، «دادا» را از دیگران تقلید می کند.
می داند که اشیاء آشنا مثل شیشه شیر، تلفن و یا قاشق چگونه استفاده کند.	

وقتی عکسی یا وسیله‌ای را به کودک نشان می‌دهید به آن توجه و نگاه می‌کند.	
۱۲ تا ۱۸ ماهگی (کودکی که در مرحله تک کلمه و جمله‌های دوکلمه‌ای است)	
دستورات ساده‌ای مانند «بده من»، «بیا اینجا» و «بشین» را متوجه می‌شود و انجام می‌دهد.	کلمه‌هایی مانند «مامان»، «آب» و «آجی» را در جاهای درست استفاده می‌کند مثلاً وقتی تشنه است می‌گوید «آب».
اشیاء زیادی را به درستی استفاده می‌کند مثلاً شانه را به موهایش می‌زند.	وقتی چیزی از شما می‌خواهد یا قصد دارد توجه شما را به سمت چیزی جلب کند با انگشتش به سمت آن اشاره می‌کند.
از حدود ۱۸ ماهگی به بعد ادای انجام کارهایی مثل غذا دادن، خواباندن عروسک، رانندگی کردن را در بازی‌هایش درمی‌آورد.	کلمه‌های ساده‌ای مانند «توپ»، «نینی» و «لالا» را بعد از شما تکرار می‌کند.

علائم هشدار در کودکان از تولد تا ۱۸ ماهگی

نشانه‌های خطر از تولد تا ۸ ماهگی	
کودک شما گریه نمی‌کند. کودک شما به صداها حتی صداهای بلند واکنش نشان نمی‌دهد. وقتی با او از فاصله نزدیک حرف می‌زنید به صدا و چهره شما توجه نمی‌کند. هیچ گونه صدایی از خودش در نمی‌آورد.	
نشانه‌های خطر از ۸ تا ۱۲ ماهگی	
تا ۱۲ ماهگی هیچ صدایی را بیان نمی‌کند و یا فقط صداهایی مانند «آ»، «ا»، «آ» را می‌گوید. از دیگران درخواست نمی‌کند. دست یا انگشتش را برای درخواست چیزی دراز نمی‌کند. حرکت یا صداسازی دیگران را تقلید و تکرار نمی‌کند. به اسمش واکنش نشان نمی‌دهد.	
نشانه‌های خطر از ۱۲ تا ۱۸ ماهگی	
هیچ کلمه‌ای نمی‌گوید. دستورات ساده را متوجه نمی‌شود. برای درخواست کردن چیزی از انگشت اشاره یا دراز کردن دست به سمت آن استفاده نمی‌کند.	

خانواده گرامی

به یاد داشته باشید شما بهتر از هر کسی کودکان را می شناسید و در طول شبانه روز بیشترین وقت را با او می گذرانید. شما مهمترین افراد در زندگی کودکان هستید پس شما بهترین کسی هستید که می توانید به رشد کودکان کمک کنید. این بسته به شما کمک می کند که بتوانید فرصت هایی را برای کودکان فراهم کنید تا او به رشد ارتباطی و زبانی مناسب سنش برسد. پیش از این که کودکان بتوانند اولین کلمه های خود را بیان کنند، از روش های دیگری مانند اشاره کردن، نگاه کردن یا حتی گریه کردن برای برقراری ارتباط و درخواست کردن استفاده می کنند. این مهارت ها از پیش نیازهای مهم حرف زدن کودکان هستند. دوره پیش زبانی از بدو تولد تا حدود ۱۸ ماهگی است. با این که کودکان از حدود ۱۲ ماهگی اولین کلمه های خود را می گویند، اما تا حدود یک و نیم تا دو سالگی هنوز هم از اشارات به همراه کلمه های خود استفاده می کنند. این بسته به شما راهکارها و پیشنهادهایی می دهد که بتوانید با کودک بدو تولد تا ۱۸ ماهه خود ارتباط بهتری برقرار کنید و به رشد گفتار و زبان او کمک کنید. اما توجه داشته باشید که ممکن است کودکی مثلاً ۳ ساله باشد اما هنوز مهارت های ارتباطی او در مرحله پیش زبانی باشد. بنابراین از این بسته می توان حتی برای کودکان سنین بالاتر که در مرحله پیش زبانی قرار دارند هم استفاده کرد.

چگونه از این بسته استفاده کنیم؟

در ابتدای این بسته فهرست مهارت هایی را مشاهده کردید که برای بررسی مهارت های درکی و بیانی کودکان آورده شده اند که شامل سه بخش تولد تا ۸ ماهگی، ۸ تا ۱۲ ماهگی و ۱۲ تا ۱۸ ماهگی است. صرف نظر از سن کودکان، رفتارهایی که در فهرست مهارت نوشته شده را از ابتدای آن بخوانید و هرکدام از آنها را که در کودکان مشاهده کردید، علامت بزنید.

اگر کودک همه مهارت های متناسب با سنش را دارد، آیا می توان از این بسته استفاده کرد؟

بسته مداخله خانواده - محور پیش زبانی برای کودکان زیر یک سال دارای دو بخش است: کودکان از بدو تولد تا ۸ ماهگی که در این بسته به نام «کودکی که ارتباط برقرار نمی کند و حرف نمی زند» و کودکان ۸ ماهه تا ۱۲ ماهه که در این بسته به نام «کودکی که شروع به برقراری

ارتباط نموده است»، در نظر گرفته شده است. در مورد روش های کمک به کودکان بالای ۱۲ ماه می توانید به بسته رشد زبان در همین کتاب مراجعه نمایید. با توجه به سن کودکان در هر یک از بخش های ۱ و ۲ راهکارهایی برای ارتقاء مهارت های ارتباطی او ارائه شده است که می توانید از آنها استفاده کنید. با افزایش سن کودکان می توانید از راهکارهای بخش های بعدی یا بسته رشد زبان هم استفاده کنید.

اگر کودک بعضی از مهارت های فهرست رشدی را ندارد، چگونه می توان از این بسته استفاده کرد؟

اگر رفتاری را از فهرست مهارت ها در کودکان مشاهده نکردید، به قسمت نشانه های خطر یا علائم هشدار در بخش ابتدایی این بسته مراجعه کنید. اگر هر یک از نشانه های خطر در کودکان وجود داشت، باید به گفتاردرمانگر مراجعه کنید تا وضعیت ارتباطی و گفتار و زبان کودکان به دقت بررسی شود. در عین حال می توانید از راهکارهای این بسته هم استفاده کنید به این صورت که اگر کودکان حتی یک مورد از مهارت های بخش تولد تا ۸ ماهه از چک لیست را نداشت، به بخش اول مربوط به نوزاد تولد تا ۸ ماهه در زیر مراجعه کنید.

آموزش برقراری ارتباط با نوزاد از تولد تا ۸ ماهگی

نوزاد با نگاه کردن، لبخند زدن و تکان دادن دست و پا با مادرش ارتباط برقرار می کند. کودک شما در این مرحله فقط به شما و چیزهایی که اتفاق می افتد، واکنش هایی مانند گریه یا

دست و پا زدن نشان می دهد یعنی هنوز نمی تواند از شما چیزی بخواند (نگاه کنید به جدول زیر).

درک	بیان
- معنای کلمات را درک نمی کند.	- به محیط واکنش نشان می دهد. هنوز به طور هدفمند پیامی نمی رساند.
- صداهای آشنا را تشخیص می دهد.	- متناسب با نیازهایش، به شیوه های مختلفی گریه می کند.
- سرش را به سمت صدا بر می گرداند.	- وقتی چیزی را نمی خواهد، چشم هایش را می بندد یا سرش را برمی گرداند.
- وقتی اسمش را صدا می زنید، به شما نگاه می کند و بدنش را حرکت می دهد.	- با علاقه به چهره ها نگاه می کند.
- تعداد کمی از حرکات و ایما و اشاره ها را تشخیص می دهد مانند وقتی که دستتان را برای بغل کردن جلو می برید.	- وقتی با او صحبت می کنید ساکت می شود یا لبخند می زند.
- شناخت خود را از وقایع روزمره نشان می دهد، برای مثال وقتی جورابش را نشان می دهید، پایش را بالا می آورد.	- وقتی با او صحبت می کنید یا به او لبخند می زنید، صدا در می آورد و بدنش را حرکت می دهد.
	- حالات چهره ای مختلفی در می آورد.
	- به سمت صداها برمی گردد.
	- از فعالیت ها تقلید می کند.
	- صداهایی مانند آآ، اوووو، گا، مو در می آورد.
	- غان و غون می کند مانند بابا، ماما.
	- از صداهایی که در می آورید تقلید می کند.
	- از بازی هایی مانند دالی بازی لذت می برد.

رفتارهای کودکان را زیر نظر بگیرید و منتظر بمانید تا او کاری انجام دهد.

۱. به رفتارهای کودکان در موقعیت های مختلف توجه کنید، مخصوصاً رفتارهایی که نشان می دهد کودکان آماده است که با او حرف بزنید، مانند زمانی که دست ها یا پاهایش را حرکت می دهد، صداسازی می کند، یا لبخند می زند.

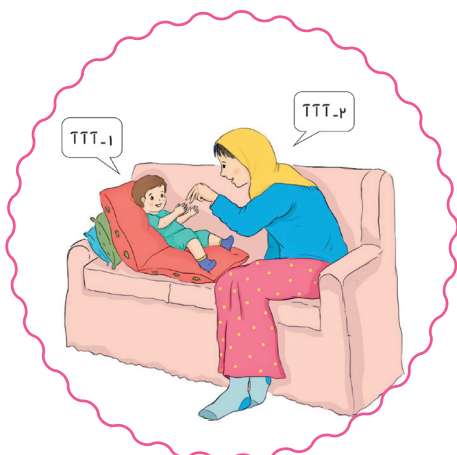
وقتی گرسنه، خسته یا ناراحت است معمولاً نگاهش را برمی گرداند، گریه می کند، اخم یا غرغر می کند. در چنین شرایطی بگذارید کودکان استراحت کند، یا به او کمک کنید تا آرام شود.

۲. منتظر بمانید تا ببینید کودکان چه کارهایی انجام می دهد یا چه صداهایی از خودش درمی آورد.

۳. به او گوش کنید. مراقب باشید که صداسازی او را قطع نکنید. قرار نیست که شما همیشه حرف بزنید. به او هم باید فرصت دهید.

از کودکان تقلید کنید.

- حرکات بدن، کارها و شکلک های صورت او را تقلید کنید.
- اگر زبانش را بیرون می آورد، شما هم زبانتان را بیرون بیاورید.
- از همه مهم تر، صداهایش را دقیقاً مثل خودش تقلید کنید.
- اگر منتظر بمانید، او هم کم کم از شما تقلید می کند.

با کودکان حرف بزنید.

- طوری با کودکان صحبت کنید انگار که او هم می تواند با شما صحبت کند.
- در هر موقعیتی اول منتظر بمانید تا ببینید کودکان چه کار می کند یا به چه چیزی توجه می کند و بعد در مورد آن صحبت کنید.
- موقع صحبت با او از حرکت دست و شکلک های صورت استفاده کنید.

- با صدای بچه‌گانه با کودکتان حرف بزنید.
- کودکتان از تکرار حرف هایتان لذت می‌برد. پس می‌توانید حرف هایتان را بارها و بارها برای او تکرار کنید.
- اگر کودکتان ساکت است، خودتان صحبت کنید و بعد از گفتن چیزی، منتظر بمانید و به او فرصت دهید تا پاسخ دهد.
- هر بار که شما صحبت می‌کنید، کودکتان باید صدای شما را بشنود. هر چه بیشتر صدای شما را بشنود، بیشتر حرف می‌زند.

در مورد کارهای کودکتان حرف بزنید.

- در مورد حرکات، شکلک‌های صورت و صداهای کودکتان حرف بزنید انگار که می‌خواهد با این کارهایش چیزی را به شما بفهماند.
- برای مثال وقتی تکانش می‌دهید، او می‌خندد و از خوشحالی از خودش صدا در می‌آورد، شما می‌توانید به او بگویید: «دوس داری من تکونت میدم؟» اگر چه کودکتان متوجه حرف‌های شما نمی‌شود، ولی دوست دارد به آهنگ صدای شما گوش بدهد.

در مورد کارهای خودتان و اتفاقاتی که می افتد با کودکان حرف بزنید.

- در مورد کارهایی که انجام می دهید مثل ظرف شستن یا عوض کردن پوشک برای کودک حرف بزنید، مثلاً بگویید: «پوشکتو کثیف کردی، بیا عوضش کنم».
- وقتی به سمت زنگ تلفن برمی گردد، شما می توانید بگویید: «تلفنه! بابا زنگ زده».

از کودکان سؤال بپرسید.

- اگرچه کودکان متوجه کلمات شما نمی شود، اما دوست دارد شما با او حرف بزنید.
- برای مثال، وقتی صدای پدرش را از بیرون می شنود، می توانید بپرسید: «شنیدی؟ صدای بابا بود؟»
- یا وقتی خمیازه می کشد، می توانید بپرسید: «خسته شدی؟ می خوام بخوابی؟»

با کودکان بازی کنید.

- بهتر است مادر موقع بازی رو در روی کودک باشد.
- وسیله هایی را برای بازی کودکان بیاورید که:
- بتواند آنها را در دهانش ببرد (وسایل پلاستیکی تمیز غیر قابل قورت دادن مثل لیوان پلاستیکی، قیف)
- با ضربه زدن به آنها صدا در بیاورید (مثل زدن قاشق روی قابلمه)
- وسایل غیر قابل شکستن به کودکان بدهید که بتواند آنها را پرت کند، مثل پرت کردن توپ یا عروسک.

روش های بازی با کودک

وقتی می خواهید با وسیله ای با کودکان بازی کنید رو به روی او بنشینید. وسیله ای را که می خواهید به او نشان دهید نزدیک صورتتان نگه دارید. برای این که توجه کودک را به اسباب

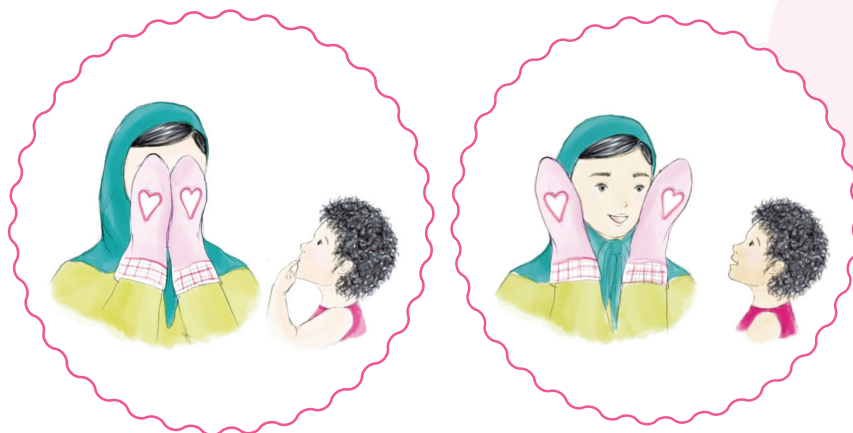

بازی یا وسیله جلب کنید، با اسباب بازی کارهای جالب انجام دهید:

- آن را تکان بدهید.
- آن را بچرخانید.
- با آن بازی کنید.
- صداها را با مزه با دهانتان درآورید یا اسم کودک را صدا بزنید.
- اگر کودک به شما و اسباب بازی نگاه کرد، فوراً به او نگاه کنید، لبخند بزنید و چیزی بگویید، مثلاً اسم آن چیز را برای او بگویید.

نکات مهم در بازی با کودک

- کودکان وسیله ها را در دهانش می گذارد، به آنها دست می زند، آنها را پرت می کند، آنها را تکان می دهد. اینها همه بازی کردن کودک است. پس وسیله ها یا اسباب بازی هایی برایش بیاورید تا با آنها بازی کند.
- می توانید وسیله های نرم مانند عروسک یا جفجه را گاهی در بالای سر او یا بالای گهواره اش آویزان کنید تا با آنها بازی کند.
- موقع بازی کردن کودکان رودرروی او قرار بگیرید تا شما را ببیند، و به کارهای او پاسخ دهید. مثلاً اگر اسباب بازی را به زمین می زند، شما هم کارش را تقلید کنید و بگویید: بزن بزن. سپس منتظر بمانید تا او هم صدایی در بیاورد یا کاری کند.
- اگر اسباب بازی را به او نشان می دهید، نزدیک صورتتان نگه دارید تا همزمان هم به اسباب بازی و هم به صورت شما نگاه کند. اگر نگاه نکرد آن را تکان دهید یا صدایی از خودتان درآورید تا به آن نگاه کند.
- انواع بازی های کودکانه مانند دالی بازی، کولی دادن، قایم موشک و ... را با هم انجام دهید.
- هر بار که می خواهید این بازی ها را انجام دهید به کودکان بگویید: «می خواهیم دالی بازی کنیم».
- بارها و بارها این بازی ها را انجام دهید.
- وقتی کودک بازی ها را یاد گرفت، کارهای عجیب انجام دهید مثلاً دستتان را از روی صورت بردارید و منتظر بمانید ببینید کودک چه کار می کند یا چه صدایی از خودش در می آورد.
- اجازه دهید کودک هم نوبت داشته باشد و در نوبتش کارهایی انجام دهد یا صدایی در بیاورد.

چگونه با کودکم نوبت‌گیری کنم؟

نوبت‌گیری یعنی چه؟

- در طی حرف زدن، افراد بزرگسال نوبتی حرف می‌زنند و وقتی یک نفر صحبت می‌کند، فرد دیگر گوش می‌دهد. در حین ارتباط با کودک نیز باید این نکته رعایت شود.
- برای مثال وقتی کودک از خودش صدا درمی‌آورد، شما به او گوش می‌کنید و وقتی صداسازی او تمام شد، شما شروع می‌کنید. در این حالت نوبت‌گیری بین شما و کودک انجام شده است.

با رفتارهای کودکان نوبت‌گیری کنید.

- هر واکنشی را که کودک از خودش نشان می‌دهد مثل صدا درآوردن، نگاه کردن به شما، لبخند زدن یا دست و پا زدن یا حتی عطسه کردن، به عنوان یک نوبت از طرف او در نظر بگیرید.

- موقع صحبت کردن یا بازی کردن با کودک، او ممکن است با صدا، تغییر شکلک صورت یا تکان دادن دست و پا به شما واکنش نشان دهد. اینها یعنی حالا نوبت اوست. در این مواقع کمی منتظر بمانید تا او در نوبتش این کارها را انجام دهد.

نوبت‌گیری را در کودکان ایجاد کنید.

- می‌توانید از او سؤال بپرسید. مثلاً صدایی می‌آید و کودکان سرش را برمی‌گرداند. شما از او می‌پرسید: «چی بود؟ لیوان افتاد؟» منتظر بمانید تا کودکان واکنش نشان دهد.
- شما می‌توانید از سؤالات گزینه‌ای استفاده کنید. دو تا وسیله را به او نشان دهید و بپرسید که کدام را می‌خواهد و بعد منتظر واکنش او باشید. کودکان ممکن است به وسیله‌ای که می‌خواهد نگاه کند، یا سرش را به سمت آن برگرداند یا به طرف آن حرکت کند. مطمئن شوید که دو وسیله را با فاصله مناسب نگه داشته‌اید، تا بتوانید متوجه شوید که کدام مورد علاقه او است.

با هم کتاب بخوانید.

- حتی اگر کودک شما در این سن کتاب را در دهانش می‌گذارد یا می‌جود اشکالی ندارد. حتی اگر چند لحظه هم بتوانید با هم کتاب بخوانید خوب است.
- شما می‌توانید از روی تصویرهای کتاب داستان یا کتاب‌های درسی سال‌های قبل خواهر و برادر بزرگتر، تصاویر را برای کودک تعریف کنید. از روی تصاویر می‌توانید شعر بخوانید و تصاویر را به او نشان دهید.
- اجازه دهید خودش هم کتاب را بگیرد، ورق بزند و نگاه کند. مجبورش نکنید که فقط به گفتن شما گوش کند.
- در حالت رو در رو قرار بگیرید و کتاب را به کودک‌تان نشان دهید.
- مثلاً می‌توانید عکس ماشین را در کتاب به او نشان دهید و بگویید: «بیب بیب ماشینه» یا سگ را نشان دهید و بگویید: «هاپو رو ببین. هاپو میگه هاپ هاپ». نگاه کنید که او چه کاری انجام می‌دهد. اگر صدا درآورد تقلید کنید. اگر کتاب را کشید و جویید، در مورد کاری که می‌کند حرف بزنید: «تو کتابو می‌خوری؟»
- سعی کنید از جمله‌های کوتاه‌تر استفاده کنید.
- اگر به یک عکس نگاه می‌کند یا دستش را روی آن می‌گذارد، به آن اشاره کنید و اسم آن را بگویید. سپس دوباره منتظر بمانید تا صدایی درآورد. سپس دوباره نوبت شما است. چیز دیگری در کتاب را به او نشان دهید و ادامه دهید.
- بارها این کارها را تکرار کنید.

برای کودکان شعر بخوانید.

- زمانی که کودک آرام است و حالش خوب است، برایش انواع شعرهای کودکانه یا محلی را بخوانید.
- موقع شعر خواندن از شکلک های صورت یا حرکت دست هم استفاده کنید. مثلاً اگر در شعر گفته شده «دستامونو باز می کنیم»، شما هم دست هایتان را باز کنید.
- وقتی شعر را خواندید منتظر بمانید، اگر پاسخ داد، صدا و حرکتش را تقلید کنید.
- یک شعر را بارها و بارها برایش بخوانید و هر بار هم عین دفعه قبل بخوانید. وقتی چندین دفعه یک شعر را خواندید و دیگر برای او آشنا شد، در بعضی بخش های شعر مکث کنید، مثلاً می گوئید «تاب تاب عباسی خدا منو ...» و منتظر می مانید تا کودک صدایی در بیاورد.
- شعرها را خیلی تند برایش نخوانید. کمی آهسته تر بخوانید تا یاد بگیرد.
- به هر کاری که در نوبتش انجام داد پاسخ دهید. کار کودکان حتی می تواند تنفس سریع تر باشد یا با پا ضربه بزند، لبخند بزند، غرغر کند، یا صدا در بیاورد. فوراً پاسخ دهید و یا خواندن شعر را ادامه دهید یا دوباره بخوانید.

آموزش برقراری ارتباط با کودکان از ۸ تا ۱۲ ماهگی

درست است که کودکان در این مرحله هنوز از کلمات واقعی برای برقراری ارتباط با شما استفاده نمی‌کند، اما به روش‌های مختلفی مثل دراز کردن دست یا صداسازی کردن، از شما درخواست می‌کند.

مواردی که کودک ۸ تا ۱۸ ماهه می‌فهمد:

- کلمه‌های آشنا در موقعیت‌های روزمره مثل «بای بای» یا «بالا»
- اسم‌ها یا وسایل آشنا مثل شیشه شیر، توپ یا چراغ
- کلمه «نه»
- پرسش‌های ساده، برای مثال وقتی از او می‌پرسید «عروسکت کو؟»، به طرف عروسکش حرکت می‌کند و به آن نگاه می‌کند یا به آن اشاره می‌کند.
- دستورات ساده همراه با اشارات

مواردی که کودک ۸ تا ۱۲ ماهه بیان می‌کند:

- با استفاده از نگاه کردن، صداسازی و یا اشارات (بدون استفاده از کلمات) پیام هدفمندی را می‌رساند.
- صداها را در کنار یکدیگر می‌گذارد و گفتار نامفهومی دارد.
- از صداها یا خاصه برای اشاره به چیز خاصی به طور ثابت استفاده می‌کند، مثلاً «هو هو» را همیشه برای اشاره به هاپو بیان می‌کند.
- گهگاهی از یک کلمه استفاده می‌کند.

دلایل مختلفی که کودکان ارتباط برقرار می‌کنند:

- برای اعتراض کردن یا امتناع از چیزی، برای مثال سرش را به علامت «نه» تکان می‌دهد.
- برای درخواست کردن، مثلاً بطری را به شما می‌دهد تا برایش باز کنید.
- برای جلب توجه از صداسازی یا اشارات استفاده می‌کند.
- برای این که چیزی را به شما بدهد یا آن را به شما نشان بدهد.
- برای سلام یا خداحافظی، مثلاً دستش را تکان می‌دهد تا بای بای کند.
- برای این که به دیگران پاسخ بدهد، مثلاً اگر از او بخواهید که چیزی را برایتان بیاورد، به آن اشاره می‌کند یا آن را برایتان می‌آورد.
- برای نشان دادن شی مورد علاقه‌اش، مثلاً به چیزی اشاره کند و سپس برگردد و به شما نگاه کند.

به رفتارهای کودکان توجه کنید و منتظر بمانید تا او ارتباط را شروع کند.

- به حرکات و رفتارهای کودکان در موقعیت‌های مختلف توجه کنید. به عنوان مثال ممکن است وقتی او چیزی را می‌خواهد به سمت آن نگاه کند و بگوید «ا!» اگر شما به این کارهای او توجه کنید می‌توانید متوجه منظور او شوید.

- به جای اینکه همیشه نیازهای کودکان را حدس بزنید، بگذارید او از شما درخواست کند. مثلاً زمانی که گرسنه است و موقع غذا دادن به او

است، اجازه دهید او به روش خودش از شما درخواست غذا کند. مثلاً دست شما را بگیرد و به سمت آشپزخانه ببرد یا به یخچال نگاه کند.

کودکتان را مجبور نکنید که حرف بزند!

این که مدام به کودکتان بگویید کلمه‌ها را بعد از شما تکرار کند، به او کمک نمی‌کند که حرف زدن را زودتر یاد بگیرد، بلکه تأثیر معکوس دارد. برای آن که این نکته یادتان بماند، با خودتان بگویید: اینقدر نگو «بگو»!

با کودکتان به صورت رو در رو ارتباط برقرار کنید.

- وقتی می‌خواهید با کودکتان ارتباط برقرار کنید باید طوری در کنارش قرار بگیرید که فاصله‌تان با او کم باشد و به راحتی بتواند صورت شما را ببیند.
- مثلاً می‌توانید کودکتان را طوری روی پایتان قرار دهید که صورتش به سمت شما باشد. یا این که وقتی روی زمین نشسته است طوری مقابلش بنشینید که هم سطح کودکتان باشید و او به راحتی صورت شما را ببیند.

از کودکتان تقلید کنید.

- اگر مطمئن نیستید که باید چه کار کنید، تقلید آسان‌ترین کار است!
- وقتی از کارها، صداها و حرکات صورت کودکتان تقلید می‌کنید، اولدت می‌برد. همان کاری

را که کودکان انجام می دهد، انجام دهید. همان چیزی را که می گوید، دقیقاً مثل خودش بگویید. مثلاً اگر کودکان در حال زدن قاشق روی قابلمه است شما هم شما عین او، همین کار را تکرار کنید.

- اگر کودکان دوباره آن کار را تکرار کرد، شما هم دوباره از او تقلید کنید.
- شما با تقلید از کودکان به او یاد می دهید که از شما تقلید کند.

در مورد کارهای کودکان حرف بزنید.

کودکتان در این مرحله از طریق نگاه کردن، اشاره کردن و صداهايش سعی می کند به شما چیزی بگوید.

شما می توانید در مورد این کارهای کودکان با او حرف بزنید. مثلاً اگر لیوان آب از دست کودکان افتاد و او گفت «آ»، شما بگویید «آخ! آب ریخت! خیس شد!».

وقتی کودکان با صداسازی می خواهد چیزی را به شما بفهماند، با کلمه ها و جمله های ساده منظور او را بیان کنید.

مثلاً وقتی با انگشتش به سمت موتور اشاره می کند و می گوید «ا» به او بگویید «موتور، قلم».

در مورد کارهای خودتان و اتفاقاتی که می افتد با کودکان حرف بزنید.

- در مورد کارهایی که انجام می دهید با کودکان حرف بزنید. مثلاً وقتی بشقاب غذا را برای کودک می آورید بگویید «به به! می خوام بهت غذا بدم».
- یا این که در مورد چیزهایی که در طی روز اتفاق می افتد، برای کودکان حرف بزنید. مثلاً وقتی دارید دست هایش را می شویید بگویید «دستت رو می شورم، به به! چه تمیز شد!».

با کودکان بازی کنید.

- بهترین راه برای این که با کودکان بازی کنید، این است که هر کاری که با اسباب بازی هایش انجام داد، از او تقلید کنید.
- بنابراین باید شما هم همان وسیله را برای خودتان داشته باشید و در حین بازی وسیله کودک را از دست او نگیرید. مثلاً اگر دارد به عروسکش غذا می دهد، شما هم با عروسک خودتان همان کار را انجام دهید.

نوبت‌گیری را در کودکان ایجاد کنید.

- اول صورت خودتان را مشتاق نشان دهید و منتظر بمانید. وقتی که منتظر می‌مانید، کودکان با نگاه کردن به صورت شما متوجه می‌شود که نوبت اوست.
- چطور مشتاق بودن خود را نشان دهید؟ وقتی کودکان به یک اسباب بازی یا خوراکی توجه می‌کند، شما می‌توانید به کودکان نزدیک‌تر شوید تا بدانند که می‌خواهید حرف‌های او را بشنوید. چشمان خود را بازتر کنید و ابروهای خود را کمی بالا بیندازید، انگار مشتاقانه منتظر شنیدن حرف‌های او هستید. سرتان را کمی تکان دهید و یا لب‌خند بزنید تا تشویق شود در مورد آن صدایی در بیاورد.
- اگر کودکان نمی‌دانند که نوبت اوست، شما می‌توانید آن چیز را به کودک نشان دهید و منتظر بمانید تا کاری انجام دهد.

آموزش نوبت‌گیری در قالب بازی

- کودکان ممکن است به شما نگاه کند، اشاره کند، صدایی از خودش در بیاورد یا کاری انجام دهد.
- مثلاً وقتی با او دالی بازی می‌کنید، ممکن است تلاش کند پارچه را از روی سر شما کنار بزند و صدایی در آورد. مثلاً بگوید «آ».
- معمولاً زمانی که کودکان از صدا استفاده می‌کند، راحت‌تر متوجه می‌شوید که دارد نوبت‌گیری می‌کند.
- اما گاهی کودکان بدون این که صدایی از خودش در بیاورد، نوبت‌گیری می‌کند. اگر کودک شما صداهای زیادی بیان نمی‌کند، باید چهره او را نگاه کنید و به اشاره‌ها و کارهای او با دقت توجه کنید.

آموزش نوبت‌گیری با استفاده از سؤال پرسیدن

انواع سؤالاتی که می‌توانید از کودکان بپرسید:

- سؤالات گزینه‌ای: دو تصویر یا دو وسیله را در مقابل کودک نگه دارید و از او بپرسید: کدومو می‌خواهی؟ کودکان ممکن است به چیزی که می‌خواهد نگاه کند، اشاره کند یا چیزی بگوید.
- سؤالات آره / نه: سؤالاتی بپرسید که جواب آنها آره / نه باشد و کودک می‌تواند حتی با تکان دادن سرش جواب دهد. مثلاً می‌توانید بپرسید: دوست داری بریم بیرون؟

آموزش نوبت‌گیری با استفاده از کلمه‌های پرسشی

- سؤالات با کلمه‌های پرسشی: کودک در این مرحله می‌تواند سؤالاتی را که با «چی؟»، «کو؟»

و «کی؟» از او می پرسید، با صدا درآوردن یا اشاره کردن جواب دهد. مثلاً اگر از کودکتان بپرسید «یخچال کو؟» کودکتان می تواند یخچال را به شما نشان بدهد. یا اگر نتوانست آن را پیدا کند، می تواند دستش را به علامت «نیست!» بالا بیاورد.

- کودک در این مرحله هنوز نمی تواند از کلمات استفاده کند، پس سعی کنید سؤالاتی بپرسید که او بتواند بدون استفاده از کلمات به آنها جواب بدهد. البته منظورمان این نیست که کلاً از این نوع سؤالات از او نپرسید.
- اگر نتوانست به این نوع سؤالات جواب بدهد، فوراً آن را به سؤالات آره/نه تبدیل کنید یا این که خودتان جواب آن سؤال را بدهید.
- مثلاً وقتی می پرسید «داری چی کار می کنی؟» و کودک نتوانست جواب دهد، بپرسید «داری بازی می کنی؟»

بیش از حد از کودکتان سؤال نپرسید.

زمانی که کودکتان در حال بازی کردن است، مدام از او سؤال نپرسید.

زمانی که در حال بازی کردن است، کار او را توصیف کنید.

زمانی که کودکان در حال بازی کردن است، به جای این که مدام از او سؤال بپرسید، در مورد کارهایی که او انجام می‌دهد صحبت کنید.

صداسازی‌های کودک را معنی‌دار کنید.

وقتی کودکان صداسازی‌های بدون معنی مثل «بابابابا» می‌گویند، برای معنادار کردن این صداسازی به پدر کودک اشاره کنید و بگویید «بابا». یا مثلاً وقتی می‌گویند «دَد دَد دَد»، با بیان «دَد» و اشاره به در، آن را برای کودک معنادار کنید.

با کودکان طوری صحبت کنید که بتواند حرفهای شما را بهتر متوجه شود.

در مورد موارد زیر با کودکان صحبت کنید:

- در مورد اتفاقی که همین الان دارد می‌افتد، حرف بزنید. مثلاً در مورد سگی که دارد هاپ هاپ می‌کند، یا بچه‌هایی که دارند در پارک بازی می‌کنند، یا روشن و خاموش شدن لامپ، یعنی تمام چیزهایی که او دارد می‌بیند و می‌شنود.
- در مورد چیزهای آشنا که قرار است اتفاق بیفتند با او حرف بزنید. مثلاً وقتی که دارید لباس هایش را در می‌آورید که حمامش کنید، به او بگویید «داری میری حمام».
- در مورد مسائلی صحبت کنید که چند لحظه پیش اتفاق افتاده‌اند. مثلاً یک دقیقه بعد از این که ماما بزرگ می‌رود، می‌توانید بگویید: «مامان بزرگ نیست. رفت خانه».
- سعی کنید موقع صحبت کردن با کودکان در مورد چیزهایی که در بالا گفته شد، از اشاره کردن و شکلک‌های صورت هم استفاده کنید تا او بهتر متوجه حرف‌های شما بشود.
- ممکن است کلمه به کلمه آن چیزی که می‌گویید را درک نکند، اما کم‌کم تمام کلمه‌ها و جمله‌ها را درک می‌کند.
- یادتان باشد که از جملات خیلی کوتاه استفاده کنید.

با کودکان طوری صحبت کنید که بتواند بهتر حرف بزند.

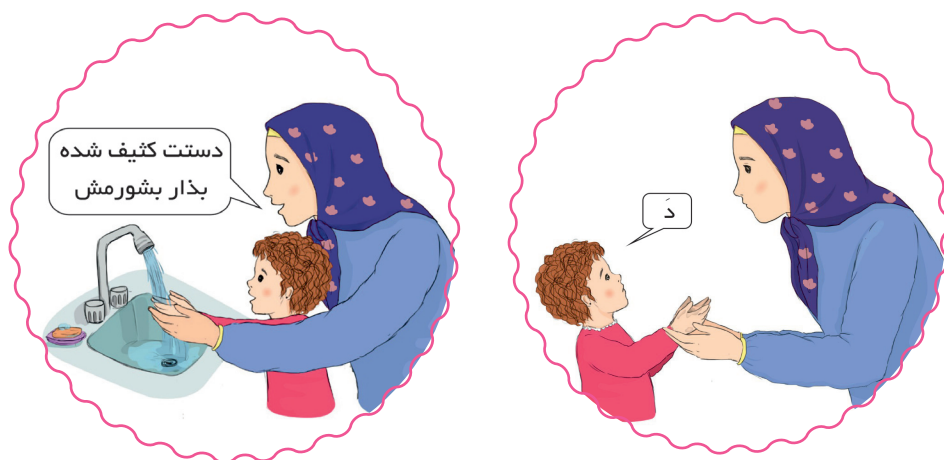

- وقتی که کودکان دارد با شما ارتباط برقرار می‌کند، جواب شما باید مربوط به آن چیزی باشد که او در آن لحظه به آن توجه کرده است.

- در شرایط یکسان از کلمات یکسان استفاده کنید. مثلاً اگر کودکتان گربه‌ای را می‌بیند و به آن اشاره می‌کند، موقع جواب دادن از همان کلمه‌ای استفاده کنید که همیشه می‌گویید. مثلاً اگر همیشه می‌گویید پیشی، هر بار آن را تغییر ندهید، مثلاً یک دفعه نگوید گربه، دفعه بعد بگوید پیشی یا میو.
- از اسم چیزها به جای گفتن چیزهایی مثل «این، اون، اون‌ها» استفاده کنید. مثلاً اگر کودکتان می‌خواهد توپ را بگیرد و شما توپ را به او می‌دهید که با آن بازی کند، به جای این که بگویید «این بگیر»، بگویید «توپ بگیر».

یک روش برای تقویت درک و حرف زدن کودک

وقتی با کودکتان حرف می‌زنید، سعی کنید کلمات مهم را تکرار کنید. مثلاً اگر کودکتان به شما نشان می‌دهد که دست‌هایش کثیف شده است، این طور به او بگویید: «دستت کثیف شده» و کلمه کثیف را بار دیگر موقع شستن دست‌هایش تکرار کنید. مثلاً بگویید دستت کثیف شده، بذار بشورمش.

به کودکتان در مورد محیط اطرافش اطلاعات بیشتری بدهید.

وقتی با کودکتان حرف می‌زنید، معمولاً اسم چیزهای مختلف را به او می‌گویید (مثلاً بستنی، توپ)، اما این به تنهایی کافی نیست. لازم است در مورد آن چیزها، اطلاعات بیشتری به کودکتان بدهید.

مثلاً در مورد توپش می‌توانید چیزهای مختلفی به او بگویید:

اسمش: توپ

کجاست: بالای کمد، پایین پله، توی حیاط

توپ چه جوړیه: قلقلیه، گرده، بزرگه، قرمز

مال کیه: مال منه، مال داداشه

باهاش چی کار می کنی: قلش بده، پرتش کن، بندازش

کلمات پرسشی: این چیه؟ توپ کو؟

- حالا که کودکان می‌توانند چند کلمه را متوجه بشود و بعضی تصاویر را می‌شناسد، از کتاب خواندن لذت خواهد برد.
- کودکان از بعضی از کتاب‌هایش بیشتر خوشش می‌آید و از شما می‌خواهد آن را بارها و بارها برایش بخوانید. هر بار که برای کودکان کتاب می‌خوانید، یک کلمه یا نکته جدید یاد می‌گیرد. بنابراین حتی اگر کودکان از شما خواست ده‌ها بار یک کتاب را برایش بخوانید، حوصله کنید و بخوانید.
- بهترین نوع کتاب‌ها برای کودکان در این مرحله رشد، کتاب‌هایی است که تصاویر رنگی و بزرگتر و نوشته کم داشته باشند.
- اگر کتابی در دسترس نداشتید، خودتان روی کاغذ برای کودک نقاشی بکشید یا تصاویر کتاب‌های درسی فرزند بزرگتر را ببرید و روی کاغذ بچسبانید.

فهرست منابع:

1. Paul R. Language disorders from infancy through adolescence: Assessment & intervention. Elsevier Health Sciences; 2013.
2. Weitzman, E. It takes two to talk: A practical guide for parents of children with language delays, Hanen Centre; Fifth edition, 2017.
3. Owens, RE. language development, an introduction. 5th Ed., Pearson; 2016.
4. Hoff, E. Language Development. Cengage Learning; 2014.
5. Berk, LE. Language Development. (9th Edi.), Pearson; 2013.
6. Keen, D., Meadan, H., Brady, NC., and Halle, JW. Prelinguistic and Minimally Verbal Communicators on the Autism Spectrum, Springer Singapore; 2016.
7. Charlop, MH, Lang, R, and Rispoli, M. Play and Social skills for children with autism spectrum disorder. Springer; 2018.
8. Owens, RE., Farinella, KA. and Metz, DE. Introduction to communication disorders: a lifespan Evidence-based Perspective. Pearson; 2015.